

SÖZCÜKTE ANLAM

mrkz

Fasikül

1

- Sözcükte Anlam Özellikleri
- Sözcükler Arası Anlam İlişkileri
- Sözcükler Arası Anlam Olayları
- Söz Öbekleri

SÖZCÜKTE ANLAM İLİŞKİLERİ

TEMEL ANLAM (GERÇEK ANLAM)

- Sözcüğün, sözlükteki ilk anlamıdır. Buna, sözcüğün temel anlamı veya sözlük anlamı denir. “Annesinin ayakları çok ağrımişti.” cümlesinde “ayak” sözcüğü sözlükteki ilk anlamıyla, temel anlamıyla kullanılmıştır.

Örnekler

- Çok kitap okumaktan gözlerim kanlanmıştı.
- Soğuk ve yağışlı havalar, yaşamı zorlaştırdı.
- Ekmeği dilimleyerek masaya koydu.
- Karabaş, bir şeyin kokusunu aldı.
- Kör adama kimse yardım etmedi.
- Masadaki boş bardaklar yere düştü.

MECAZ ANLAM

- Sözcüğün, gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır. “Uçağa yetişemezseniz biletiniz yanar.” cümlesinde “yanmak” sözcüğü “ısı ve ışık yayar duruma geçmek” anlamından tümüyle uzak bir anlamda, yani mecaz anlamda kullanılmıştır.

Örnekler

- Olaylara değişik gözlerle bakmayı bilmeliyiz.
- Yeni öğrenci, nedense çok soğuk davranıyor.
- Konuşmacı, gürültüden, konuşmasını yarıda kesti.
- Ortalıkta savaş kokusu vardı.
- Olaylara karşı kör ve sağırdır.
- Boş sözlerle beni oyalamayın.

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin gerçek anlamlı mı yoksa mecaz anlamlı mı olduğunu karşılarındaki kutucuklara işaretleyiniz.

	Temel Anlam	Mecaz Anlam
1. Rüzgâr <u>coştı</u> , sanki evleri yerinden söküp alacak.		
2. Okuldayken giydiği <u>kahverengi</u> kazak var yine üstünde.		
3. İhtiyar, takma dişlerini <u>baş ucundaki</u> cam kaseden çıkardı.		
4. İnceliği, dağınık kaşları, <u>yuvarlak</u> gözlüğünün altından bir örnek gülümseyişi nasıl dinlendirir beni.		
5. Bu gülümseyişte, herkesin hemen seçemeyeceği bir <u>ince</u> alay gizli.		
6. Okul <u>bahçesinde</u> çimenlerin arasına uzanırdık, keçiboynuzu kemirirdik, tarih çalışırdık.		
7. Bu <u>tatlı</u> ilkbahar akşamında hep birlikte olmamız ne güzel.		
8. Ay ışığı <u>açık</u> pencereden odama süzülmemekte.		
9. Çocukluk dünyamın sınırı, göğün bittiğini sandığım yüksek dağlar, <u>düz</u> ovalardı.		
10. İlkbahar gelince ağaçların tomurcukları <u>patladı</u> .		
11. İhtiyar bu çalar saatin <u>sesini</u> duyunca odasının kapısını kilitledi.		
12. Çocuğuna <u>parlak</u> bir gelecek hazırlamak için canla başla çalışıyordu.		
13. Hiçbir söze <u>takılma</u> , sen bildiğini yapmaya devam et.		
14. Bu şekilde olmaz, işten çıktığını ona söylemenin bir <u>yolunu</u> bulmalısın.		

YAN ANLAM

► Sözcüğün gerçek (temel) anlamından tamamen uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamdır.

► Yan anlamda kullanılan sözcük, gerçek anlamıyla herhangi bir ilgisini devam ettirir.

“Kardeşimin ateşi bir türlü düşmüyordu.” cümlesinde “ateş” sözcüğü sözlükteki ilk anlamıyla kullanılmamıştır. Yani “ısı ve ışık verme” anlamından sadece ısı anlamı verilerek sözcüğe yan anlam kazandırılmıştır.

Örnekler

- Masanın gözü tikiş tikiş idi, ne ararsan vardı.
- Geminin burnu görüldüğünde herkes ayağa kalktı.
- Derenin ağzı sel sularıyla taşmıştı.
- Defterin yaprağı rastgele çizgilerle karalanmış.
- Uçurtmanın kuyruğu kopunca uçurtma uçamadı, düştü.
- Kapının kolu iyice eskimiş, değiştirmek gerekiyor.
- Köprünün ayağı için iş makineleri geceleri de çalıştı.
- Fasulyenin kılıcı yemek yerken insanı rahatsız eder.
- Tepenin sırtı uçurtma uçuran çocuklarla doluydu.
- Kilidin dili paslanmış, bir türlü dönmüyor.

SORU - 1 (ÖSYM)

Son zamanlarda genç yetişkin edebiyatının hızla filizlendiği ^I söylenebilir. J. K. Rowling’in Harry Potter kitaplarıyla canlanan ^{II} ve S. Meyer’in Alaca karanlık serisinin, kelimenin tam anlamıyla parlattığı ^{III} kahramanlarla devam eden süreç, özellikle S. Collins’in Açlık Oyunları’yla taçlandırdığı ^{IV} yoldan ilerliyor. Bu sürece yüksek bütçeli ve beyaz perdenin genç yıldızlarıyla renklenen uyarılma filmlerin etkisi inanılmaz... ^V

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmamıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

TERİM ANLAM

► Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

“Dilimizde ekler, sözcüğün sonuna gelir.” cümlesinde “ek” sözcüğü dil bilgisi terimidir.

Örnekler

- Matematik : doğal sayılar, kare, polinom, açı...
- Tiyatro : sahne, perde, kostüm...
- Müzik : nota, sol anahtarı...
- Coğrafya : meridyen, ölçek, izohips, boğaz...
- Resim : portre, palet, tuval...
- Futbol : taç, faul, gol...

UYARI

Bilim, sanat vb. adların kendisi terim anlamı değildir. Örneğin; matematik, biyoloji, fizik sözcükleri terim anlamı değildir.

Bazı terimler günlük hayatın içinde kullanılarak terim anlam olma özelliğini yitirirler.

Annem, yemeğe tuz atarken ölçüyü tutturamayınca yemek çöpe gitti.

Türk şiirinde ölçü, önemli bir ahenk unsurudur.

SORU - 2 (ÖSYM)

(I) Bu yazı, Güven Turan hakkında ayaküstü tutulmuş notlardan oluşuyor. (II) Birkaç cümleyle “Güven Turan kimdir?” sorusunu yanıtlamam istense aşağı yukarı burada kaleme aldıklarımı söylerim. (III) Okuduğum, yazılarını ve kitaplarını merakla beklediğim isimlerden biri. (IV) Şairlik, öykü yazarlığı, eleştirmenlik, editörlük, çevirmenlik gibi alanlarda zaman içinde kendini ispatlamış özgün bir kalem. (V) Birçok şeyi aynı anda iyi yapabilen isimler azdır, hele sanat dünyasında onun gibi birine çok seyrek rastlarsınız.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde “kısa sürede, acele olarak” anlamlarına gelen bir söz kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER

► Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.

Örnekler

► öykü-hikâye	► mana – anlam
► kafiye – uyak	► eser – yapıt
► edebiyat – yazın	► hatırlamak – anımsamak
► üslup-biçem	► nesnel-objektif
► nesnel-objektif	► kanıt-delil
► şüphe-kuşku	► cihan-dünya
► sulh-barış	► medeniyet-uygarlık

UYARI

Eş anlamlı sözcükleri birlikte kullanmak anlatım bozukluğuna neden olur. Onun sıkıntısı ve hüznü yüzünden belli oluyor. ("sıkıntı" ve "hüzün" eş anlamlı olduğu için anlatım bozukluğu oluşmuştur.)

YAKIN ANLAMLI SÖZCÜKLER

► Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında anlam farkı bulunan sözcüklerdir.

Örnekler

- tutmak – yakalamak
- korkak – çekingen
- saçmak – dağıtmak
- dargın – küskün – kırgın
- tanıdık – bildik
- usanmak-sıkılmak

UYARI

Yakın anlamlılıkta, çoğu zaman sözcüğün cümledeki kullanımı belirleyici olmaktadır. "Yasaları çiğnemek" sözünde "çiğnemek" mecaz anlam taşımaktadır. Bu nedenle çiğnemek sözcüğü ile basmak veya ezmek sözcüğü arasında yakın anlam ilişkisi yoktur.

SORU - 3 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcükler anlamca birbirine en yakındır?

- A) Bir süre sonra kendisi de bu akımın, bu tartışmanın içinde yer almıştı.
- B) Bu kitapları, belirlediğiniz ölçülere göre seçin, ayırın.
- C) Kendisine yapılan bu haksızlığı, bu saygısızlığı içine sindiremiyordu.
- D) Bütün bunları, kendisinin yerine, önüne geçmek isteyenler düzenliyordu.
- E) Bu makineler ötekilere göre daha kullanışlı, daha pahalıdır.

SORU - 4 (ÖSYM)

Öğleden önceleri, yemiş toplayan işçilere yardım ederdim. Sabahları yaptığım bu beden hareketlerinin doğurduğu neşe (sevinç) ile yemek saatinde istirahat etmek (nefes I almak) bana çok tatlı geliyordu. Bu durum uzar da güzel havanın çekiciliğine dayanamazsam (karşı koyamazsam) III buralardan kaçar (görünmeden gider), bir sandala atlayıp V (binip) gölün ortasına kadar giderdim.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisi, ayraç içinde verilen açıklamasıyla anlamca uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

SORU - 5 (ÖSYM)

Özellikle nezle veya grip olduğumuzda gündüz saatlerinde görece (genellikle) daha iyi hissederken gece olduğunda hastalık belirtilerini (göstergelerini) daha şiddetli hissederiz. Bunun nedeni, vücudun bağışıklık sisteminin belli bir düzen (uyum) içinde olmasıdır. Gün boyunca (süresince) III IV vücudu savunan bağışıklık sistemi aktifken (çalışırken) V celeri dinlenmeye geçer ve hücrel savunma azalır.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangisinin anlamı, ayraç içinde verilenle uyuşmamaktadır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

KARŞIT (ZİT) ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Anlamca birbirlerine karşıt olan sözcüklerdir.
Ağlarım hatıra geldikçe gülüşüklerimiz.

UYARI

Bir sözcüğün olumsuz o sözcüğün zıt anlamlısı değildir. Olumsuz çekimdir.

- girmek - girmemek (olumsuzu)
- tatlı - tatsız (olumsuzu)

UYARI

Bir sözcüğün karşıtı cümlelerin anlamına göre belirlenir. Aynı sözcüğün farklı karşıt anlamı olabilir. Cümledeki anlamına dikkat etmek gerekir.

- Çok ince bir karşılık verdi.
- Kaba sözlerle bir sonuca varamazsın.

Gerçek anlamıyla "ince", sözcüğünün karşıtı "kalın"dır. Ancak sözcük mecaz anlam kazandığı için karşıt anlamlısı da değişmiştir.

UYARI

Cümlede zıt sözcükleri kullanmadan da zıtlık ilgisi kurulabilir. Ancak soruda doğrudan zıt anlamlı sözcük sorulursa bu durum geçerli olmaz.

Örnekler

- büyük – küçük
- var – yok
- iç – dış
- az – çok
- dolu – boş
- aykırı-uygun
- açık – kapalı
- alçalmak – yükselmek

SORU - 6 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "hafif" kelimesi "Kürşün ağır bir madendir." cümlesindeki "ağır" kelimesinin anlamca karşıtıdır?

- A) Kaç gündür midemde hafif ağrı var.
- B) Hastalığı geçene kadar hafif bir işte çalışması gerekiyormuş.
- C) Savaşta hafif bir yara almıştı.
- D) Eline alınca hangisinin daha hafif olduğunu anlarsın.
- E) Araba harekete geçerken hafif bir sarsıntı hissediyor.

EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER

- Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklerdir.

Örnekler

- Onun en sevdiği çiçek güldü.
- Küçük çocuk uzun süre güldü.
- Bahçedeki otları yoldu.
- Oldukça çamurlu bir yoldu.
- Davete yüz kişi katılmış.
- Sahilde üç arkadaş yüzüyordu.

UYARI

Eş sesli sözcükler arasında hiçbir anlam ilgisi yoktur.

Temel anlam ile yan ve mecaz anlam arasında sesleşlik ilgisi kurulamaz.

Eş sesli sözcükler, kullanıldığı cümlelerde gerçek anlamıyla kullanılmış olmalıdır. Mecaz ya da yan anlamıyla kullanılan sözcükler eş seslilik özelliği göstermez.

- Ak koyunun kara kuzusu da olur.
- Kara talihimden etmem şikâyet.
- Eş sesli sözcükler ile "ortak kökler" karıştırılmamalıdır. "Ortak kökler" arasında anlam yakınlığı varken eş sesli sözcüklerde herhangi bir yakınlık yoktur.
- Yarış nefesleri kesti.
- Bu gösteride şampiyonlar yarıştı. (ortak kök)
- Onun en sevdiği çiçek güldü.
- Küçük çocuk uzun süre güldü. (sesteş kök)

UYARI

Düzeltilme işareti (^) almış sözcüklerle almamış olan sözcükler **sesteş değildir**.

- Adet (tane) - Âdet (gelenek, görenek)
- Kar (yağış şekli) - Kâr (kazanç)
- Hala (babamın kız kardeşi) - Hâlâ (henüz)

NİCEL VE NİTEL ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Kavramların sayılabilen, ölçülebilen, azalıp çoğalabilen özelliklerini gösteren sözcüklere “nicel anlamlı sözcükler” denir.
- Varlıkların durumunu, niteliğini gösteren; sayılamayan, ölçülemeyen bir özelliği ifade eden sözcüklere “nitel anlamlı sözcükler” denir.

Örnekler**Nicel**

- Bu binadaki dairelerin oldukça geniş odaları var.
- Okul, yüksek binaların arasında kalmış.
- İş yerime yakın bir ev satın almak istiyorum.

Nitel

- O çok geniş bir açıdan yaklaşıyor olaylara.
- Gözü yükseklerde bir karakterdi.
- Arkadaşı ona çok yakın davranmış.

UYARI

Sözcükler cümle içindeki kullanımına göre bazen nicel bazen de nitel anlamlı olabilir.

- Annesinin güzel gözleri vardı. (nitel anlam)
- Bu işten güzel para kazanmışlar. (nicel anlam)

GENEL VE ÖZEL ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Söylenişte tekil olmasına rağmen anlamca geniş kapsamlı olan sözcüklere genel anlamlı sözcükler, anlamca daha dar kapsamlı olan ve tek varlığı karşılayan sözcükler ise, özel anlamlı sözcükler denir.

Örnekler

- Roman, edebiyatımıza Batı'dan gelmiştir. (Genel)
- Roman, Çanakkale Savaşı'nı anlatıyor. (Özel)

UYARI

“Anlam dizilişi” sorulduğunda “genelden özele” veya “özelden genele” bakılır.

Genelden Özele

- varlık > canlı > bitki > çiçek > papatya
- Aylardan beri onu göreceğim günü bekliyorum.

Özelden Genele

- papatya > çiçek > bitki > canlı > varlık
- Köyleri ve kasabaları ile ilçemiz, ilimizin en güzel yerlerini oluşturur.
- Ağaçların yeşermesi ile doğadaki canlılık görülür oldu.

SORU - 7 (ÖSYM)

Kimi filmlerde klşe bir sahne (basmakalıp bir görüntü) vardır: Daktilosunun başına oturup yaratma sancıları çeken (bir şey üretmeye çabalayan) bir yazar... Bu sahnede aktör, aklındakileri bir an evvel dışarı vurmak (yazıya dökmek) için daktiloya heyecanla beyaz bir kâğıt takar. Tuşların sert sesleri eşliğinde birkaç satır yazar. Bu arada, yardım umarcasına (ne yapacağını bilmeden) kahvesinden birkaç yudum alır. Yazdıklarının içine sinmediği (yazdıklarından hoşnut olmadığı) yüzündeki ifadeden anlaşılır.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisinin anlamı, ayrıca içindeki sözün anlamıyla örtüşmemektedir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

SORU - 8 (ÖSYM)

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde yay ayrıç içinde verilen anlam özelliği yoktur?

- A) Gecede öylesine koyu bir sessizlik vardı ki tak tak ayak sesleri çevreye yayılıyordu. (Yansıma)
- B) O, temiz bir Türkçeyle şiir yazmaktan geri durmaz. (Mecaz anlam)
- C) Bu kelimeler türkü formunda işlenerek değerli birer sanat eseri hâline gelmiştir. (Nitel anlam)
- D) Türkü sözleri, ağız metinlerinin barındırdığı dil malzemesini de taşımaktadır. (Sesteş)
- E) Bugün de ne yazık ki mutlu bir dünya yaratabilmiş değiliz, dünyanın her yerinde yine savaş var. (Yan anlam)

SOMUT VE SOYUT ANLAMLI SÖZCÜKLER

- Duyularımızdan (görme, işitme, koklama, dokunma, tatma) herhangi biriyle algılayabildiğimiz kavram ve varlıkları karşılayan sözcükler somut anlamlıdır.
- Beş duyumuzdan herhangi biriyle algılayamadığımız ancak var olduklarını akıl, inanç ve sezgilerimizle kabul ettiğimiz kavram ve varlıkları karşılayan sözcükler soyut anlamlıdır.

Örnekler**Somut anlamlı sözcükler:**

- Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı, çiçek, gü-rültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

Soyut anlamlı sözcükler:

- Kin, iyilik, melek, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, ızdırap, mutluluk, vicdan, umut, sevinç, fikir...

UYARI

Sözcükler kullandıkları yere göre somut, soyut anlam kazanabilir.

- Dünya'nın çevresi 40.000 km'dir. (somut anlam)
- Dünya kadar kitabım var. (soyut anlam)

SOMUTLAMA VE SOYUTLAMA

- Soyut anlamlı kavramların cümle içinde somut anlam kazanmasına **somutlama** denir.

Örnekler

- Böldü bölük bölük dert beni. (Dert soyut iken cümlede kişileştirilerek somutlaştırılmıştır.)
- Bu fikirleri kafandan atmanı istiyorum. (Fikirler somutlaştırılmıştır.)
- Somut anlamlı kavramların cümle içinde soyut anlam kazanmasına **soyutlama** denir.

Örnekler

- Kalbimin anahtarı ona ait. ("anahtar" sözcüğü somut iken soyut anlamda kullanılmıştır.)
- Bebeğin tatlı bir tebessümü ailesini sevindirdi. ("tatlı" sözcüğü somut iken soyut anlamda kullanılmıştır.)

ETKİNLİK - 2

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözlerdeki anlam ilişkilerini boşluklara yazınız.

1 Bu kasabada maden ocağı var.

.....

2 Şinasi, bu eseri beş perde düşünmüştü.

.....

3 Mustafa Ceceli'nin kısa sürede yıldızı parladı.

.....

4 Evin iki metrelik mutfağı vardı.

.....

5 Bu kıyafet sana ayrı bir hava katmış.

.....

6 Kitabın yaprağı parlak bir kağıt ile basılmış.

.....

7 Gelecek hafta Türkçe dersinde ses bilgisini işleyeceğiz.

.....

8 Uyandığımda gördüğüm rüyaların hiçbirini hatırlamıyorum.

.....

9 Yüzündeki benler ona ayrı bir hava katıyordu.

.....

10 Elimden her zaman sen tuttun.

.....

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM OLAYLARI

DOLAYLAMA

- Söze etkileyicilik katmak için tek sözcükle ifade edilebilen bir kavramı birden çok sözcükle ifade etmeye dolaylama denir.

Örnekler

- File bekçisi (kaleci)
- Bacasız sanayi (turizm)
- Evin direği (baba)
- Altın boynuz (Haliç)
- Kara kıta (Afrika)
- Yavru vatan (Kıbrıs)
- Sanat Güneşi (Zeki Müren)
- Minik Serçe (Sezen Aksu)
- Hasret kavuşturan (Tren)
- Esaret halkası (Alyans)
- Bozkırın Tezenesi (Neşet Ertaş)

GÜZEL ADLANDIRMA

- Günlük yaşamda söylenmesi kaba sayılan bazı sözlerin daha ince ve güzel bir şekilde söylenmesine güzel adlandırma denir.

UYARI

Güzel adlandırma tek sözcükle de yapılabilir.

Örnekler

- öldü > hayata veda etti, sizlere ömür
- kör > görme engelli
- sağır > işitme engelli
- ayı > bal yiyen
- verem > ince hastalık
- cin > üç harfliler
- tabut > imamın kayığı
- kefen > yakasız gömlek
- tuvalet > lavabo

UYARI

Dolaylama, en az iki kelimededen oluşur. "Fatih Terim - İmparator, Bülent Ersoy - Diva" dolaylama oluşturmaz.

ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki dolaylama ve güzel adlandırmaların karşılıklarını ayraç içine yazınız.

1. Peygamberler şehri (..... ^{Urfa})	11. Tahta at (.....)
2. On iki dev adam (.....)	12. Ayak yolu (.....)
3. Ata sporu (.....)	13. Dünyanın çatısı (.....)
4. Beyaz altın (.....)	14. Yedi tepeli şehir (.....)
5. Altın bilezik (.....)	15. Meşin yuvarlak (.....)
6. Ege'nin incisi (.....)	16. Yedinci sanat (.....)
7. Tahtalı köy (.....)	17. Delikli demir (.....)
8. Ormanlar kralı (.....)	18. Ulu Önder (.....)
9. Beyaz perde (.....)	19. İyi saatte olsun (.....)
10. Kara elmas (.....)	20. Çağın hastalığı (.....)

BENZETME (TEŞBİH)

- Bir varlığın, kavramın özelliklerini anlatmak için o özellikleri eksiksiz olarak taşıyan başka bir şeyi örnek olarak göstermektir.

Örnekler

- Tuğla gibi kitaplar
- Elma yanak
- Boru gibi ses
- Ceylan bakış
- Aslan kadar kuvvetli çocuk
- İnci diş
- Selvi gibi uzun boy
- Altın kalp

AD AKTARMASI (MECAZİMÜRSEL)

- Bir sözcüğü, benzetme amacı gütmeksizin başka bir sözcüğün yerine kullanmaktır. Bu, "iç-dış, parça-bütün, sebep-sonuç, yazar-yapıt" gibi ilgilere sağlanır.

UYARI

Ad aktarmasında birbirlerinin yerine kullanılan sözcükler arasında benzerlik ilgisi yoktur.

"Beşikte yatan kuzuyu sevdi." cümlesinde "kuzu" sözcüğünde ad aktarması yoktur. Çünkü bebek kuzuya benzetilmiştir.

Örnekler

- Evi gelecek hafta taşıyoruz. (Evin eşyalarını)
- Çayı ocağa koyuyor. (Çaydanlığı)
- Herkes başının üstünde çatı olmasını ister. (Ev)
- Düşük bir maaşla beş canı besliyor. (İnsanı)
- Biz Yahya Kemal'i okuyarak yetiştik. (Şiirlerini)

Ad aktarması değişik şekillerde olabilir:

- Bir varlığın ya da yerin bütünü söylenip parçası, parçası söylenip bütünü kastedilebilir.
 - Okulu arayıp gerekli bilgiyi aldık. (Okuldaki görevliyi)
 - Kaderi belirleyecek gemi 19 Mayıs'ta Samsun'a yanaştı. (Samsun limanına)
- Sanatçı söylenerek sanatçının eseri çağrıştırılır.
 - Halide Edip'i okurken cephede buluyorum kendimi. (Halide Edip'in kitabını)
- Bir yer, kurum ya da kavram adı söylenerek orayla ilişkili insanlar anlatılmak istenebilir.
 - Meclis, en nihayetinde yasayı kabul etti. (Meclisteki vekiller)
- Bir nesnenin içi söylenip dışı, dışı söylenip içi kastedilebilir.
 - Bugün de tenceremiz kaynıyor. (tenceredeki yemek)
 - Suyu buzluğa koy ki çabuk soğusun. (su şişesi)
- Sonuç söylenip neden anlatılabilir.
 - Bu bahar da ürünler rahmete kavuştu. (yağmur)

KINAYE

- Bir sözcüğün hem gerçek hem mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. Asıl amaç mecazlı söyleyiştir.

UYARI

Kinaye ile kinayeli söyleyiş aynı şey değildir. Kinayeli söyleyişte ince bir ima, alay vardır.

Örnekler

- Mum dibine ışık vermez.
- Hamama giren terler.
- Taşıma su ile değirmen dönmez.
- Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
- Ateş düştüğü yeri yakar.
- Yaptığı hatayı anlayınca yüzü kızardı.

SORU - 9 (ÖSYM)

Marmara'da her yelken

Uçar gibi neşeli

Yukarıdaki dizelerde olduğu gibi, kimi sözler benzetme amacı gütmeyen kendi anlamları dışında kullanılır.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, bu örnektene benzer bir kullanım vardır?

- A) Dalgan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl
- B) Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
- C) Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda
- D) Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı
- E) Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda

SÖZCÜKLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ

- ▶ Anlamın daralması, genişlemesi, iyileşmesi veya bayağılaşması gibi durumlara **anlam değişimleri** denir.
- ▶ Göl adı olan "Terkos"un, "musluk suyu" anlamında kullanılması anlam değişmesine somut bir örnektir.
- ▶ "Terkos" örneğinde olduğu gibi zaman içinde dildeki bazı sözcüklerde anlam değişimleri görülür. Bu değişimler olumlu veya olumsuz anlamlarda olabilir. Bu anlam değişimleri uzun bir zaman diliminde gerçekleşir.
- ▶ Osmanlı Dönemi'nde soyluluk ifade eden "efendi" sözcüğü günümüzde "hizmetli" anlamını almıştır. Zaman içinde "efendi" sözcüğünde anlam değişmesi olmuştur. Sözcüklerde bu ve benzeri şekillerde görülen anlam değişimleri değişik başlıklarda incelenir.

ANLAM GENİŞLEMESİ

- ▶ Dar bir anlamda kullanılan bazı kelimelerdeki anlamın ilgili kavramlara yayılmasına anlam genişlemesi denir.
- ▶ Anlam genişlemesi olan bir sözcük; bir varlığın, bir kavramın bir bölümünü veya bir türünü gösterirken zamanla tümünü karşılar hâle gelir. Böylece anlam alanı genişlemiş olur.
- ▶ Eski Türkçede insanlar ve hayvanlar için "yer tutmak, yerleşmek, geceleme" anlamlarını içeren "konmak" sözcüğü bugün yalnızca uçan şeylerin (kuş ve uçak gibi) yere inmesini anlatmak için kullanılmaktadır.

Örnekler

- ▶ Bir saattir uçan güvercinler çatılara kondu.
- ▶ Pisti iki defa pas geçen uçak sonunda havaalanına kondu.

ANLAM DARALMASI

- ▶ Geniş kavramları olan bir kelimenin, zamanla bu kavramlar içinden tek bir anlam bildirecek duruma gelmesine anlam daralması denir.
- ▶ Anlam daralmasında genel bir anlamdan özel bir anlama geçiş söz konusudur.

Örnekler

- ▶ "Erik" sözcüğü önceleri "zerdali, kayısı, şeftali, erik" gibi taş çekirdekli meyveleri adlandırmak için kullanılırdı. Bu sözcükte anlam daralması olmuştur. Anlam alanı daralan bu sözcük bugün sadece aynı adla anılan bir meyveye ad olmuştur.

SORU - 11 (ÖSYM)

Anlam genişlemesi yoluyla somut anlamlı bir ad, bir de soyut anlam kazanabilir. Örneğin, somut anlamıyla "geçilen yer" demek olan "yol" kelimesi yöntem anlamına gelerek soyut bir anlam da kazanmıştır.

Böyle bir anlam değişmesini örneklendiren kelime, aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?

- A) Bunu yapmaya yürek ister, her babayiğidin harcı değil.
- B) Bu gördüğün bulutlar, yağmur yüklü bulutlardır.
- C) Bu dağlar, geçit vermez sarp dağlardır.
- D) Ağaçlar, ilkyazda bir gelin gibi donanırlar.
- E) Yapının güzel bir görünümü vardı; taş dantel gibi işlenmişti.

ANLAM İYİLEŞMESİ

- Kötü ve olumsuz anlamı olan bir kelimenin zamanla iyi anlam kazanmasına anlam iyileşmesi denir.
- Anlam iyileşmesi olan sözcükler, eskisine göre daha iyi bir anlam taşır. Anlam iyileşmesine anlam güzelleşmesi de denir.
- Eskiden “acı, eziyet” anlamlarına gelen “emek” sözcüğü günümüzde “bir işin yapılması için harcanan beden gücü” anlamını yüklenmiştir. Bu sözcüğün anlamında eskiye göre iyileşme olmuştur.

Örnekler

- Ordumuzdaki yavuz askerler düşmana bir an bile göz açtırmadı.
- Yavuz, Osmanlı padişahları arasında özel bir konuma sahiptir.

UYARI

“Yavuz” sözcüğü eskiden “kötü, fena” anlamlarına geliyordu. Bu cümlelerde bu anlamları ile kullanılmamıştır. “Güçlü, çetin” anlamlarını kazanmış, anlam iyileşmesi olmuştur.

ANLAM KÖTÜLEŞMESİ

- Anlamı iyi ve olumlu olan bir sözcüğün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanmasıdır.
- Anlam kötüleşmesi ile iyi ve olumlu anlamı olan sözcük, kötü bir anlam kazanır.
- Eski dilde “keleş” sözcüğü “yiğit, cesur, bahadır” anlamlarına geliyordu. Ancak zamanla bu sözcük “vücut yapısı gösterişsiz, kötü, çirkin, kel” anlamlarını kazanmıştır. Dolayısıyla bu sözcüğün anlamında kötüleşme meydana gelmiştir.

Örnekler

- Kayseri Çarşısı'nın tavanını, kubbesini kökünden kazıtmış. O canım mimariyi bir keleşe döndürmüş. (Keleş burada “kel” anlamındadır)
- Keleş oğlan gün boyu yatağında dönüp durdu, yararlı tek bir iş yapmadı.
- Ailesi tarafından verilen Satılmış adını kullanmaktan hep kaçındı, daha sonra da kimliğinde değişiklik yaptırdı.
- (Bebekleri erken yaşlarda ölen aileler daha sonra doğan çocuklarına “Satılmış” adını koyarmış. Bu sözcüğün anlamı “tanrıya adanmış” anlamına gelmektedir. Zamanla bu sözcük o anlamından uzaklaşmış, "para ile başkasına verilmiş" anlamını kazanmıştır.)

SORU - 12

“Eski Türkçede ‘acı, eziyet, zahmet’ anlamlarında kullanılan ‘emek’ sözcüğü bugün ‘bir işin gerçekleşmesini sağlayan beden ve kafa gücü’ anlamında kullanılır olmuştur.” Bu cümlede olduğu gibi daha önceleri olumsuz çağrışımlar yaratan bir kelimenin anlamında zamanla iyileşme olması durumuna ---- denir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Anlam kötüleşmesi
- B) Anlam iyileşmesi
- C) Güzel adlandırma
- D) Anlam genişlemesi
- E) Anlam daralması

SORU - 13

“Canavar” sözcüğü eskiden “canlı, yaşayan” anlamında kullanılan bir sözcükken günümüzde “yabani, yırtıcı hayvan, acımasız, kötü ruhlu, zalim (kimse)” anlamında bir sözcüğe dönüşmüştür.

Bu cümlede sözü edilen anlam değişimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anlam kötüleşmesi
- B) Ad aktarması
- C) Anlam daralması
- D) Anlam iyileşmesi
- E) Anlam genişlemesi

SÖZ ÖBEKLERİ

SÖZ ÖBEKLERİNDE ANLAM

- Dilde, cümlede anlatımın herhangi bir parçasına söz öbeği denir.
 - Halide Edip, o sıralarda yükselen tansiyonun farkında ve gerilimin artmasında savaşın düşünsel altyapısını hazırlayan Nietzsche'yi suçlu buluyor.
Bu cümledeki altı çizili söz, bir söz öbeğidir ve cümleye bir bütün olarak anlam katmaktadır.
 - Yazdığı birbirinden güzel şiirleri ile sesini yarına taşımayı başarmıştır.
Bu cümledeki "sesini yarına taşımayı başarmak" sözü de bir söz öbeğidir ve cümleye "kalıcılığı yakaladığı" anlamını katmıştır.

Örnekler

- Halk ozanları, dilin imkânlarını bir söz sanatına dönüştürme beceresini gösterir.
- Türkü; dili, dilin üslup özellikleri ile tarihte geçirmiş olduğu pek çok ses, yapı ve sözcük değişmelerini yansıtan önemli bir dil aynasıdır.
- Neredeyse yüz yıla yakın tarihi olan başkentin değiştirilen veya unutulmuş/unutulan adları, dilimizin zenginliklerini gösteren kanıtlardır.
Bu cümlelerdeki altı çizili sözler, birer söz öbeğidir ve cümleye farklı anlamlar katmıştır.

SORU - 14 (ÖSYM)

Gerçek eleştirinin amacı; bir sanat görüşünü örneklemek, bir sanat yapının sanat değerini belirlemek, bir örnekten kalkarak çözümlenmeler ve incelemeler yapmak ve bir görüşü temellendirmek olmalıdır. Böyle bir eleştiri anlayışıyla kaleme alınmış yazıların amacı; falancayı yüceltmek, onurlandırmak veya filancayı ezmek, yerin dibine batırmak olamaz. Edebiyat çevrelerindeki güncel kıpırdanışlara değil, felsefi bir temelden hareketle edebiyat olaylarına eğilir bu tür eleştiriler.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatçıların bir sanat görüşüne ağırlık vermesi
- B) Sanatçılar arasında rekabet ortamının oluşması
- C) Sanat dünyasındaki kısa süreli yönelimler
- D) Eleştiri yazılarının artış göstermesi ve sevilmesi
- E) Eleştirmen yorumlarının tartışmaya açıklığı

SORU - 15 (ÖSYM)

Le Guin'in eserlerinde bir yazarın sözcüklerinden ziyade bir müzisyenin notalarını görmek daha olağandır. Le Guin, kelimeleri özenle seçer ve yazdıklarının müziğe dönüşmesini ister çünkü müzik, dillerin tükendiği yerdeki dildir. Ve bilir ki müzik öyle ya da böyle her kalbe dokunacak bir yol bulur.

Bu parçadaki altı çizili ifadeyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kelimelerin ritminden yararlanarak bir farklılık ortaya koymak
- B) Ahenk oluşturacak sözcükleri kullanarak dilin sınırlarını aşmak.
- C) Kelimeleri kullanarak kendine özgü bir müzik dili oluşturmak
- D) Ahenkli bir dili tercih ederek doğallığı yakalamaya çalışmak
- E) Çeşitliliği sağlamak için müziğin imkânlarından yararlanmak

SORU - 16 (ÖSYM)

Empati başkasının duygularına eşlik etmektir; birlikte ya da aynı şekilde veya bir kişinin diğeri sayesinde hissetmesi, duyması, etkilenmesidir. Bu, kuşkusuz başka bir boyuta taşıyabilir insanı çünkü kısmen de olsa “ben”in hapisanesinden çıkmayı gerektirir. Geriye, kimle empati kurulduğunu bilmek kalır. Başkasının öfkesine katılmak, öfkeli olmak; başkasının mutluluğuna katılmak, mutlu olmaktır.

Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Başkalarının duygularını anlama çabasında olmak
- B) Kendi sınırlarının dışındaki hayatları anlamak
- C) Farklı bakış açılarına karşı ön yargıları kırmak
- D) Kendisi dışındaki insanların hayatlarına öykünmek
- E) Diğerlerinin beklentileri karşısında duyarsızlaşmak

SORU - 17 (ÖSYM)

Oğuz Atay’ın, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın devamı sayılacak bir yazar olduğunu düşünmüyorum. Bu nitelikte iyi yazarlar aslında kimsenin devamı olmazlar ancak birbiriyle ilişkilendirilebilirler. Bu ilişki birbirlerinden etkilenme ya da bir şey alıp verme değil, aynı irtifada bulunmak anlamındadır.

Bu parçadaki altı çizili ifadeyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Benzer içerikli eserler kaleme almak
- B) Aynı edebî türde eserlerle tanınmak
- C) Birbirini tamamlayan eserler üretmek
- D) Yetkinlik açısından birbirine denk olmak
- E) Aynı değerler dünyasını yansıtmak

SORU - 18 (ÖSYM)

Kaurismaki’nin karakterleri her daim çeşitli renklere boyanmış ve illa ki dekor olduklarını bağırarak mekânlarla uyum içerisindedir.

Bu cümlede altı çizili söz ile bahsedilen mekânların hangi özelliği vurgulanmıştır?

- A) Gündelik yaşamda sıkça rastlanan yerler olmaları
- B) Dikkat çekici ve akılda kalıcı olmaları
- C) Gürültülü ve kalabalık alanlardan seçilmeleri
- D) Karakterlerin özelliklerine zıt nitelikler taşımaları
- E) Kurgu için tasarlandıklarını çok belli etmeleri

SORU - 19 (ÖSYM)

Vaktiyle şiirde çığır açmış bir şairi benimseyen ve onun edebî ekolünü kuşaklar boyu sürdüren nice şair var. Hepsi de ustalarının kazdıkları oluklarda akmakta. Hâlbuki ortalığı sele boğacak olanlar, bu oluklardan çıkabilenlerdir.

Bu parçadaki altı çizili ifadeyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şiirin tüm imkânlarını kullanma
- B) Sanatsal yetkinliklerini kanıtlama
- C) Edebiyat tarihini önemseme
- D) Benzer yaklaşımları sürdürme
- E) Amaçlı ve kurallı şiirler yazma

SORU - 20 (ÖSYM)

Dünyaya sözcüklerin gözünden bakmakla fotoğraf makinesinden bakmak arasında ciddi farklar var. Bunu ancak iki bakış açısını da deneyimlemiş olanlar kavrayabilir. Fotoğraflarıyla ünlü bir sanatçı, “Bir hikâyeyi sözcüklerle anlatabilseydim fotoğraf makinemi sürekli yanımda taşımaya ihtiyaç duymazdım.” diyor. Bana göre de sözcüklerin gös- terebileceklerini bilenler, hiçbir anı sabitlemeye ihtiyaç duymazlar.

Bu parçada altı çizili sözle anlatılmak istenen düşüncüyü aşağıdakilerden hangisi destekler?

- A) Yaşamı ve anlatıları bir fotoğraf karesine sığdırmaya çalışanlar, kelimelerin ifade gücünden yoksun kişilerdir.
- B) Fotoğraf ve edebiyat, görüntü ile gerçeklik arasındaki farklılığın başarıyla yansıtıldığı iki sanat alanıdır.
- C) Yazı dilinin ve görsel dilin imkânları, sanatçının amacına ve ele aldığı konuyu işleme biçimine göre çeşitlenir.
- D) Etkin bir ifade gücü, hikâyeyi yazıya geçirenin dikkatine ve bu hikâyenin doğru bir görselle buluşturulmasına bağlıdır.
- E) Bir olay veya durumun görüntülenmesi, sözcüklerin onu değiştirme ihtimaline karşı alınmış bir önlemdir.

DEYİMLER

- Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına **deyim** denir.

Örnekler

- Bardaktan boşanırcasına yağmak
- Yüzünden düşen bin parça
- Ağzı kulaklarına varmak
- İğne atsan yere düşmez
- İçi içine sığmamak

UYARI

Atasözleri herkes için geçerli olan, öğüt veren yargılardır. Deyimler ise herkes için geçerli olmayan, öğüt vermeyen yargılardır.

“Et tırnaktan ayrılmaz.” (Atasözü)

“Etiye sütlüye karışmaz.” (Deyim)

“Gözünü budaktan sakınmaz.” (Deyim)

- Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Cümle içinde sözcüklerin yeri değişmez, sözcüklerin yerine başka sözcük getirilemez.

"Eli ayağına dolaşmak" yerine "Eli koluna dolaşmak" diyemeyiz.

- Genellikle mastar hâlinindedir. Cümlede kip, kişi ve olumsuzluk eki alabilirler.

Abayı yakmak, Muradına ermek, Ağzı laf yapmak

- Bazı deyimler tamlama şeklindedir.

süt kuzuzu, şamar oğlanı, dar gelirli, yağlı kapı...

- Cümle biçiminde deyimler de vardır.

Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.

Eski çamlar bardak oldu.

Benden günah gitti.

ETKİNLİK - 5

Aşağıdaki deyimleri anlamına göre eşleştiriniz.

- Adını ağzına almamak
- Foyası meydana çıkmak
- Kalburla su taşımak
- İki ateş arasında kalmak
- Alan razı, satan razı
- Burnunun direği sızlamak
- Yükte hafif, pahada ağır
- Kulak misafiri olmak
- Yaş tahtaya basmak

GERÇEK
ANLAM

MECAZ
ANLAM

ATASÖZLERİ

- Uzun gözlem ve deneyimler sonucu oluşmuş, bilgi ve öğüt veren, kalıplaşmış cümlelere denir.

- Atasözleri,

- Kalıplaşmıştır.

- Gerçek, mecaz, hem gerçek hem mecaz anlamı olabilir.

Mum dibine ışık vermez. (Mecaz anlamı)

Dost ile ye iç, alışveriş etme. (Gerçek anlamı)

Bin dost az, bir düşman çoktur. (Gerçek ve mecaz anlamı)

- Genellikle geniş zaman ve emir kipinde çekimlenir.

- Anonimdir.

- Kısa ve öz lüdür, az sözcükle çok şey anlatır.

- Ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri vardır.

Örnekler

- Damlaya damlaya göl olur.

- Terzi kendi söküğünü dikemez.

- Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.

- Öfkeyle kalkan, zararlı oturur.

- Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.

- Ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.

SORU - 21 (ÖSYM)

(I) Her atasözü bir genel kural, bir ilke niteliği taşır. (II) Bazı atasözleri sosyal ilişkiler üzerine görüş bildirir. (III) Bazı atasözleri ise uzun gözlemlere dayanarak doğa olaylarının gündelik yaşam üzerindeki etkilerini anlatır. (IV) Tecrübeler veya mantığa dayanarak doğrudan doğruya öğüt veren atasözleri de vardır. (V) İki yargı taşıyan atasözlerinde ise yargılar arasında benzetme ilgisinden ziyade iki yargının birbirini tamamladığı veya birbirine karşıt olduğu görülür. (VI) Bir de genelin aksine temsilî ve mecazi anlatıma sahip olmayan atasözlerimiz vardır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerdeki açıklamalara aşağıdaki atasözlerinden hangisi örnek olarak gösterilemez?

- II. cümle: Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
- III. cümle: Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- IV. cümle: Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.
- V. cümle: Var evi kerem evi, yok evi verem evi.
- VI. cümle: Besle kargayı oysun gözün

ÖZDEYİŞLER (VECİZELER)

- Bir düşünceyi kısa ve özlü bir şekilde, bir veya birkaç cümleden oluşan sözcüklerle dile getirmeye özdeyiş (vecize) denir.
- Özdeyişleri söyleyen bellidir.

Örnekler

- En büyük utku, kişinin kendine egemen olmasıdır. (Eflatun)
- Suistimal kapısını aralık etmeye gelmez, derhal ardına kadar açılır. (Cenap Şahabettin)
- Malı az olan değil, istekleri çok olan insan fakirdir. (Seneca)

İKİLEMELER

- Anlamı güçlendirmek amacıyla kelimelerin bir araya getirilmesidir.

Oluşumu (yapılışı) bakımından ikilemeler şunlardır:

1. Aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan
2. Eş anlamlı kelimelerle oluşan
3. Zıt anlamlı kelimelerle oluşan
4. Biri anlamlı biri anlamsız kelimelerden oluşan
5. İki de anlamsız kelimelerden oluşan
6. Yansıma kelimelerden oluşan

Örnekler

- koşa koşa, ağır ağır, iri iri
- akıllı uslu, ses seda, güçlü kuvvetli
- ileri geri, az çok, er geç, bata çıka
- eski püskü, eğri büğrü, yarım yamalak
- ıvır zıvır, eften püften, mırın kırın
- çat pat, kıs kıs, şırl şırl
- suyunun suyu, güzeller güzeli
- ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitab, ders mers

UYARI

İkilemeler cümleye çeşitli anlam ilgileri katar.

“Çamurlara bata çıka ilerliyorduk.” (Zorlukla)

UYARI

İkilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti getirilmez.

“Kağan sessiz sessiz oturuyor.”

“Emir aşağı yukarı iki yaşındaydı.”

YANSIMA SÖZCÜKLER

- Doğadaki varlıkların; insanların, hayvanların, maki-nelerin çıkardığı seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklerdir. Yansıma sözcüklerde tabiat ve ses ilişkisi vardır.

Örnekler

- İnsanlara Özgü Yansıma Sözcükler
 - hapşu, hapşırık, hapşırık
 - hor, horultu, horlamak
- Hayvanlara Ait Yansıma Sözcükler
 - miyav, miyavlamak
 - hav, havlamak
- Cansız Varlıklara Ait Yansıma Sözcükler
 - şırl, şırlı, şırlıdamak
 - hışır, hışırta, hışırdamak
- Makine ve Araçlara Ait Yansıma Sözcükler
 - pat, patlamak
 - vın, vınlamak

NAVİGASYON

Yansıma sözcükler ikileme görevinde de kullanılabilir. Tıkır tıkır, çıt çıt, şırl şırl, fokur fokur.

NAVİGASYON

Parıltı, ışıltı ve ötmek sözcükleri yansıma değildir. Parıltı ve ışıltı görseldir. Ötmek bir eylem adıdır. Yansıma olması için ses ve yapılan eylem adı aynı olmalıdır.

SORU - 22 (ÖSYM)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde verilen durum, “içi içi-ne sığmamak” deyimıyla uyuşmamaktadır?

- A) Çocuk, babasının elindeki oyuncağı görünce avuçlarını birbirine vura vura ona koştu.
- B) Yerinde duramıyor, ne zaman gelecekler diye gözlerini saatten bir an olsun ayıramıyordu.
- C) Okullar kapandıktan sonra ailesiyle geziye çıkacağı günü iple çekiyordu.
- D) Uzun bir süredir amirine söylemek isteyip de söyleyemedikleri için fırsat kolluyordu.
- E) Kalabalığın içinde gözleri ona ilişince kalbi yerinden çıkacak gibi atmaya başladı.

1. Romanlar, öyküler, şiirler herkesin dilinde ama deneme deyince çevremde kimseyi göremiyorum. Sohbetlerde deneme, hep kapı kenarındaki taburede kalıyor. Öyle canım sıkılıyor ki buna!

Bu cümledeki altı çizili sözle denemeye ilişkin olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Katı kurallarının bulunduğu
- B) Okunmasının güç olduğu
- C) Gereken değer verilmediği
- D) Her okur tarafından farklı algılandığı
- E) Donanımlı okurlar tarafından okunduğu

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlam taşıyan bir sözcük kullanılmamıştır?

- A) Biz iyi kötü, tiyatroya bağlamışız ekmeğimizi.
- B) Büyük laflar etmeye bayılıyorsun artık.
- C) Anlattıklarını duyunca birden ağlamaya başladı.
- D) Bana kırıldığını söyleyerek özür dilememi bekledi.
- E) Şiddetli yağmurda gökyüzü yırtıldı gece.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim anlamı taşıyan bir sözcük verilmiştir?

- A) O hep ipe un seriyor. (Bahane ileri sürmek)
- B) Kimseye kulak asmıyordu. (Dinlememek)
- C) Her şeyi adı gibi biliyormuş. (Yanlış bilmek)
- D) Sen olayları bire bin katarak anlatıyorsun. (Abartmak)
- E) Dün gece hiç gözümü kırpmadım. (Hiç uyumamak)

4. Aşağıdaki cümlelerde geçen ikilemelerden hangisi, yapılışı yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Yaşlı adamın sırtında eski püskü bir ceket vardı.
- B) Sağlığını sormaya gelen eş dost da olmasa çok üzülecekti.
- C) Dün gece televizyonda doğru dürüst bir şey yoktu.
- D) Bina koridorlara kadar salkım saçak insan doluydu.
- E) Çocuklar, şen şakrak gülüşerek etrafa neşe saçıyorlar.

5. Öyle büyük insanlar var ki düşüncelerimizin gelişimindeki yardımları azımsanmayacak kadar çok: Yunus Emre, Tolstoy, Dostoyevski... Asırların sınavlarından geçmiş bu kişiler evrenselliği yakalamışlar ve düşüncelerini hepimizin beynine kazımışlardır.

Bu parçadaki altı çizili söz grubuyla, sözü edilen yazar ve şairlerin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Çok okunan kişiler oldukları
- B) Bütün insanlığa seslenebildikleri
- C) Yeni düşünceler ürettikleri
- D) Dikkat çeken konular işledikleri
- E) Evrene yönelik kaygılar taşıdıkları

6. Bir eleştirmenin, eleştireceği eser hakkında bilgisinin yeterli olması, iyi bildiği bir eseri eleştirmesi gerekir. Yoksa kulaktan dolma bilgilerle eleştiri yazısı yazılmaz.

Bu parçadaki altı çizili sözün yerine aşağıdakilerden hangisi getirilemez?

- A) Yeterince açık olmayan
- B) Doğruluğu tartışmalı
- C) Başkalarından edinilmiş
- D) Tam ve sağlam olmayan
- E) Şundan bundan işitilen

7. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde zıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır?

- I. Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.
- II. Ne değirmende yat ne korkulu rüya gör.
- III. Ne çaldın yüzüme ne çalayım yüzüne.
- IV. Ne buldum sevinirim ne kaybettim yerinirim.
- V. Ne başını ağrı ne mendil bağla.

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

8. Bu ülkede iyi şiir de yazılıyor iyi roman da iyi hikâye de... Ya da yazılmış. Ama özellikle son yıllardaki niteliksiz şiirin nicelik olarak ağır basması göz önünde bulundurulursa şiirdeki gelişmenin pek de iç açıcı olmadığını söylemek mümkün.

Bu parçadaki altı çizili sözle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Daha çok, kötü şiirin yazılıyor olması
- B) İyi şiirin okurların gözünden düşmesi
- C) Şiirin, titiz bir çalışmanın ürünü olmaması
- D) Sıradan şiirlerin yadırganmıyor olması
- E) Güzel şiirlerin hiç ilgi görmemesi

9. “Tükenmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “verimliliğini yitirmek, söyleyecek sözü kalmamak” anlamında kullanılmıştır?

- A) Ayın sonu gelmeden cebindeki para tükendi.
- B) Akşam okumaya başladığı kitap gece yarısı tükendi.
- C) Yaşadığı üzücü olaylardan sonra iyice tükendi.
- D) Bildiği sınırlı kelimelerle şiir yazan şair çabuk tükendi.
- E) Daha fazla zorlama artık benim de sabrım tükendi.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ikileme kullanılmıştır?

- A) Bugüne kadar büyük boy ve çok renkli olarak ciltli basılan sekiz kitap yayımlanmıştır.
- B) Tamı tamına 50 yıllık bir ömür ve bu kısacık ömre sıkıştırılan onlarca yapıt...
- C) Duvarlara baktığım zamansa eski filmlerin siyah beyaz afişlerini görüyordum.
- D) Dedemin ağır ağır anlattığı hikâyelerin sonuna geldiğini anladığım zaman uyku çökerti üstüme.
- E) Kırk dokuz yıllık ömrünün, kırk yılını derme çatma inşaat köşelerinde geçirmişti.

11. Dilinin duruluğu, anlatımının akıcılığı, hele kahramanın sevdiği insanlara tutkuyla bağlanmasının başarıyla verilmesi, bunca yıl yapıtın nefes alıp vermesini sağlamıştır.

Bu cümlede geçen “yapıtın nefes alıp vermesi” sözüyle, sözü edilen eserle ilgili olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okunurluğunu sürdürmesi
- B) Güncel bir dille yazılmış olması
- C) Herkesçe anlaşılabilir olması
- D) Düşünsel bir birikimin ürünü olması
- E) Gençlere seslenmesi

12. Sahaya atılan nesnelere dolaylı maçı yarım kaldı.

“Kalmak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Yüksek yerlerde daha çok kar varmış, sakın otobüs yolda kalmış olmasın!
- B) Beni acımasızca eleştirmekle kalmadı, ona yazdığım şiirleri de buruşturup attı.
- C) Soba tüttü, evin her yeri duman içinde kaldı.
- D) Bugünlük bu kadar, yarın kaldığımız yerden devam ederiz.
- E) Aç kaldık, bu yetmemiş gibi bir de dönerken yağmura yakalanmayalım mı!

1. Şimdiye kadar ortaya çıkmış, edebî sayılabilecek ilk ürünler; sıradan insanın korkularını, sevinçlerini, ümitlerini içermiyor mu? Bunların günümüzde bile ilgi görmesinin nedeni bu değil mi? İşte bu yüzden bizim de kendi insanımızı sanatımızın dokusuna yerleştirmeye özen göstermemiz gerekiyor mu?

Bu parçada geçen “sanatımızın dokusuna yerleştirmek” sözüyle insana ilişkin olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanat eserlerinin konusu hâline getirme
- B) Sanat anlayışını geliştirme
- C) Sanatın her dalına ilgi uyandırma
- D) Sanatın gerçek anlamını kavramasını sağlama
- E) Sanatsal birikim kazandırma

2. Bir dönemin ruhunu taşıyan kitaplarla yeniden buluşmak, eski bir tanıdıkla karşı karşıya gelmeye benzer. Böyle kitapların satır aralarına, sayfa kenarlarına, bölüm sonlarına insanın kendi kişisel tarihi de sızar. Yeniden okuduğunda bir kitabı okumuş olmaktan çok daha fazlasını hissedersin. İçine hayat kaçır böylelikle ve sen de hayatını sayfa sayfa çevirdiğini hissedersin.

Bu parçadaki altı çizili sözle sözü edilen kitaplara ilişkin olarak anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kişinin kendi yaşamından izler taşıma
- B) Yaşamı sevdirecek özellikler barındırma
- C) Yaşamın olumlu yanlarını yansıtırma
- D) Kişiyi başka insanların dünyasını tanıtırma
- E) Kişiyi geçmişte tanıma fırsatı verme

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözün özelliği ayraç içinde yanlış verilmiştir?

- A) Çalışkanlığıyla kısa sürede öğretmenlerinin gözüne girdi. (Deyim)
- B) Doğum gününde ona kırmızı bir gül verdim. (Ses-teş)
- C) Görme engellilere yaşamı kolaylaştırmak için çalışmalıyız. (Güzel adlandırma)
- D) Okula geç kaldığım için tabağımı bitirmeden sofradan kalktım. (Ad aktarması)
- E) Bu konuda yan masadan bilgi alabilirsiniz. (Dolaylama)

4. Yıllardır ihmal edilen, “yazının zencisi” olarak tanımlanan polisiye, birden yazın dünyamızın gündemine oturdu. Yayınevlerimiz polisiye romanlar yayımlamaya, yazarlarımız bu türde ürünler vermeye başladı. Bu açıdan bakınca yıldızı parlayan bir tür varsa o da polisiyedir denebilir.

Bu parçada geçen “yıldızı parlamak” sözüyle asıl anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Evrensellik kazanmak
- B) Farklılığı anlaşılacak
- C) Hak ettiği değeri bulamamak
- D) Kendini sürekli yenilemek
- E) Değeri giderek artmak

5. Günümüzde yeni bir tiyatro anlayışına gereksinim duyuluyor. Alternatif tiyatro dediğimiz bu deneme tiyatrosu, var olan tiyatro alışkanlıklarına, tarzına bir tepki anlamına geliyor. Bu tiyatro; yeni çalışma yöntemlerini, teknikleri, estetiği üretme ve aktarma çabasında. Bu konuda, seyirciyi düşündürmeyi temel amaç sayan Brecht ise şöyle diyor: “Tiyatronun girişinde paltosuyla birlikte beynini de bırakan seyirciyi istemiyorum.”

Bu parçada Brecht’in altı çizili sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanların sanata ilgi duymaları için çaba gösterme
- B) Seyircinin yaşadığı sorunlara değinmeyi amaç edinme
- C) Seyircinin, oyunun bir parçası olmasını ve düşüncesini isteme
- D) Sanatın yol gösterici etkisini belirginleştirmeye çalışma
- E) İnsanların birbirini anlamasında sanatın önemini belirtme

6. *Kutadgu Bilig* kurmaca ile gerçeğin ele ele verdiği, edebiyat ile felsefe dilinin birlikte kullanıldığı, şiir ile hikâye arasında gidip gelen bir yapıyla var olur. Bu anlamda 942 yıl önce yazılmış *Kutadgu Bilig*, sesini yazıldığı andan bugüne dek duyurur. Yusuf Has Hacıp eseriyle düнде değil, bugünde yaşıyor gibidir. Eserinde ihanetleri, acıları, vefasızlıkları inceliklerle anlatır.

Bu parçadaki altı çizili sözlerle *Kutadgu Bilig* ile ilgili olarak anlatılmak istenenler arasında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Kalıcı olmayı başardığı
- B) Şiire ve düzyazıya özgü nitelikleri taşıdığı
- C) Güncelliğini koruduğu
- D) Yazınsal ve realist söylemlerin iç içe geçtiği
- E) Asıl gücünü dile getirdiği gerçeklerden aldığı

7. (I) Bu kitabın; çok yönlü bir sanatçının okuyarak, besteler yaparak, filmler çekerek, romanlar yazarak yaşarken biriktirdiği sözlerden süzülerek oluşturulduğu görülüyor. (II) Ayrıca kitap; yaşanan ülkelerin, kentlerin, kasabaların, köylerin, mezarların izlerini taşıyor. (III) Elbette yalnızca sessiz sedasız yaşanan günlerin değil, koskoca bir kültürün etkileri de göze çarpıyor bu yazılarda. (IV) Örneğin, yitip gitmekte olan geleneksel değerlerin hüznüyle dolu bir sayfayı, her şeye karşın diri olan umudun satırları izleyebiliyor. (V) Toplumsal yaşamdaki yozlaşmaya duyulan öfkeyi, evrenin sonsuzluğundaki insanı kavrayan tasavvuf düşüncesinin dinginliği dağıtıyor.

Bu parçadaki maralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümlede, hem gerçek hem mecaz anlamlı sözcük vardır.
- B) II. cümlede, genel anlamlıdan özel anlamıya doğru bir sözcük dizilişi vardır.
- C) III. cümlede, hem ikileme hem deyim yer verilmiştir.
- D) IV. cümlede, soyut anlamlı birden çok sözcük kullanılmıştır.
- E) V. cümlede, zıt (karşıt) anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır.

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ayraç içindeki sözcüğün örneği yoktur?**

- A) Üç ay çalıştığı bu işten güzel para kazanmış. (Nicel anlamlı sözcük)
- B) Dünkü selden sonra köprünün bir ayağı yıkılmış. (Yan anlamlı sözcük)
- C) Adam bir süre ağaç dalına konan kuşların ötüşünü dinledi. (Yansıma sözcük)
- D) Söylediğim derin anlamlı sözler mana veremediğini söyledi. (Anlamdaş sözcük)
- E) Öğretmenimiz tahtadaki şiirin ölçüsünü ve kafiyesini gösterdi. (Terim anlamlı sözcük)